

26. januar 2021

USA: Forbigående tumult eller varige endringer?

Selv om ingen kan svare på spørsmålet, er det tid for refleksjoner.

Bakgrunn. (Orienterte lesere kan hoppe til neste avsnitt.) Hendelsene etter presidentvalget 3. november har skjøvet tidligere delte meninger om Trumps politikk og hans personlige fremferd i bakgrunnen. Det vakte sant nok oppsikt at han allerede måneder før valgt erklærte at bare han kunne vinne, slik at dersom det skulle dukke opp påstander om valgseier for Biden kunne det ikke skyldes annet enn valgfusk. Så vant altså Biden, men ingen hadde vel forestilt seg hvordan Trump som en sittende president kunne kjøre frem sin påstand om storskala valgfusk, uten spor av bevis, i strid med 50 domsavgjørelser samt alle valgkommisjoners rapporter. Men så ble det virkelig alvor da Trump oppviglet en voldelig mob til å trenge inn i Kongressen og hindre formell godkjenning av valgresultatet. Hans medspillere så dette som et folkelig, demokratisk grep, mens politiske motstandere så det som et forsøk på statskupp. I alle fall ble orden gjenopprettet og Biden formelt erklært som valgvinner med støtte av mange, men ikke alle av de republikanske senatorene. Oppgjøret med inntrengerne i Kongressen kommer etter hvert. Interessant nok påberoper flere av mob-lederne seg å være sveket av Trump fordi han oppfordret dem i tydelige ordelag, men etterpå nektet å støtte dem med f.eks. amnesti. Trump selv er anklaget for riksrett for oppvigling til opptøyer, og behandlingen i Senatet imøteses. Vil han bli dømt? Det krever at minst 17 republikanske senatorer stemmer med demokratene. Saken vil kanskje ta tid. For republikanerne i Senatet er problemet åpenbart: Støtte en oppviger, eller risikere å legge seg ut med hans velgere? – Bidens innsettelse fulgte det faste mønster, med modifikasjoner som følge av koronaepidemien og troverdige trusler om nye, væpnede anfall. Biden fremstod veltalende og forsonende, i klar kontrast til forgjengeren. Allikevel er det et annet bidrag i seremonien som kanskje vil bli husket best: Amanda Gormans dikt [The Hill We Climb](#), strålende fremført av henne selv (og her kopiert fra The Guardian). Som et innspill i en dramatisk situasjon kan det sammenlignes med Lincoln's Gettysburg Address. I form kan hun fremstå som en glitrende representant for samtiden, slik f.eks. Edgar Allan Poe i ettertid har representert sin.

Alvorlige utfordringer. Forsonende presidenttale og oppløftende dikt til tross, realitetene i amerikansk politikk er ganske skremmende. Demokratiets fremtid – med spørsmålsteget bak – er blitt et tema blant tungvektene. Det er spesielt to sider ved utviklingen som må følges: den sosiale strukturen i samfunnet, og de nettbaserte

sosiale mediene. Mens demokratiets kobling til samfunnets sosiale forhold er et tidløst tema, er den nettbaserte formidlingens rolle naturligvis et nytt fenomen. Og det er all grunn til å følge med ettersom grunnleggende sider ved utviklingen i USA kan vise seg aktuelle også hos oss på litt lengre sikt.

Splittelser i samfunnet. Det amerikanske samfunnet preges av økende splittelser. Det gjelder økonomisk og annen sosial ulikhet, og demografisk struktur. Store deler av befolkningen, over halvparten, opplever i varierende grad at deres velstand og spesielt barnas utsikter forringes. Dette skjer mens samfunnets økonomiske vekst tilfaller de allerede mest velstående. Årsakene ligger på flere politikkområder som skatt, utdanning, pensjon og trygd, arbeidstakeres vern og rettigheter, og miljøforvaltning. Alle de sentrale forhold i utviklingen kan styres politisk, men så langt mangler altså den politiske viljen til å snu utviklingen. Det skyldes historiske og kulturelle forhold som forsterkes av den demografiske utviklingen. Artikkelen *Demographics of the United States* i den engelske Wikipedia belyser situasjonen og trendene. To viktige parametere i utviklingen er innvandring og fødselsrater. Av en samlet befolkning på 330 millioner er 34 millioner innvandrere (dvs. født i utlandet). *White non-hispanics* utgjør en jevnt synkende andel av befolkningen, og er nå 60%. Andelen ventes å ligge under 50% i 2045 på grunn av immigrasjon og lav fødselsrate. Fødselsraten (antall fødte per kvinne i hennes levetid) må være minst 2,1 for å opprettholde en befolkning, mens raten for *white non-hispanics* nå (2018) er 1,64 (og jevnt synkende). Andre befolkningsgrupper har høyere fødselsrater, men ingen har over 2. Faktorer som rasefordelingen av innvandrere og ulike gruppers ulike alderssammensetning og levealder spiller også inn, men den samlede utviklingen er altså at den hittil klart dominerende gruppen *white non-hispanics* ser sitt demografiske og dermed kulturelle og politiske hegemoni bli svekket. Den sterke politiske uviljen mot velferdstiltak og andre tiltak for å dempe klasseskillene og bedre de lavere gruppenes muligheter ligger forankret i kampen om hegemoniet som i dag ligger hos den velstående delen av *white non-hispanics*.

Sosiale medier. Informasjonsteknologien sørger for at det nå er mulig å kartlegge det enkelte menneskes politiske «profil» ut fra databruken. Med grunnlag i profilen forsyner så interessegrupper den enkelte bruker med propaganda individuelt eller gruppeorientert tilrettelagt i form og innhold. Slik oppstår «boblene», befolkningen sorterer seg i grupper med særegne virkelighetsoppfatninger og politiske sympatier. Fenomenet har utviklet seg gjennom de siste 25 år, men den fulle effekten ble åpenbar for alle ved Trumps hardkjør på misinformasjon – rene usannheter – etter presidentvalget. Står vi overfor slutten på demokrati basert på allmenn stemmerett og opplysningstidens forestilling om samfunn grunnet på faktabasert virkelighetsforståelse? Er det politisk mulig å dempe spredningen av løgner og ugrunnede beskyldninger ved å innføre offentlig regulering med «redaktøransvar» for operatører av nettsteder for informasjonsspredning? Kan felles virkelighetsforståelse bedres ved styrkelse av lokal presse og nyhetsformidling som i de senere år har vært i sterk tilbakegang? Spørsmålene er mange, men foreløpig er svarene få.

Ikke bare USA. I dag rystes verden av hendelsene i USA. Vel er Biden og hans hjelpere av gammeldags faktabasert orientering, men hvem blir den neste presidenten? Vil systemet "ta seg inn" eller «skli ut»? Hvis man først beveger seg i spekulasjoner er det nærliggende å tenke på oss selv, i vårt lille Norge. Den etnisk norske fødselsraten ligger nå på 1,53 – altså godt under «selvoppholdelse». Vi er avhengige av innvandring for å opprettholde befolkningen, ikke bare som «midlertidig» arbeidskraft i bygg, landbruk, fiske og andre næringer. Kanskje er det tid å tenke på hva slags samfunn vi bør sikte mot når det etnisk norske ikke lenger er dominerende?

§